

MỘT NĂM RƯỠI TÔI ĐƯỢC LÀM "CÔNG DÂN NHỎ" CỦA QUÊ HƯƠNG SA ĐÉC

* Lê Cần Thơ

Có lẽ tuổi thơ của tôi ghi đậm thêm dấu ấn ngoài nơi chôn nhau cắt rốn của mình, là thời gian tôi sống tại Sa Đéc. Bởi vì tôi sinh ra tại miền quê nghèo khổ Trường Long, cách sâu thị trấn Phong Điền hơn 6 cây số đường đất nhiều cầu khỉ khó đi thuộc tỉnh Cần Thơ, năm mà miền Bắc bị nạn đói hoành hành có gần hai triệu người chết. Tôi đã sống suốt thời bom đạn chiến tranh chống Pháp nơi "khỉ ho cò gáy" đó nên chẳng được học hành đã mang dấu ấn hằn sâu. Sau năm 1954, xóm làng được bình yên thì tôi mới được đi học trường làng do thầy Chín Hưng mở lớp dạy tư chớ chưa có trường công của chánh phủ. Thời gian này gia đình tôi quá sa sút về kinh tế và đời sống khó khăn nên đã quyết định gởi tôi sang ở với Cậu Mợ tôi đã già yếu nhưng

sống tại ngay tỉnh lỵ Sa Đéc, cốt yếu là cho tôi được đi học đàng hoàng. Cậu Tư của tôi nhiều năm là tài xế lái xe hàng chạy đường Sài Gòn - Huế - Hà Nội và mãi đến khi kết thúc chiến tranh mới nghỉ sau một tai nạn xe cán phải người đi bộ nên bị tạm giam để chờ ngày ra toà. Cậu Mợ tôi không có con nên đã xin một người con trai nuôi từ nhỏ, năm tôi qua ở với Cậu Mợ tôi thì anh ấy đã chết cách đó hai năm vào độ tuổi ba mươi, sau một tai nạn xe tốc hành Liên Hiệp bị lật trên đường từ Sa Đéc đi Sài Gòn tham dự phiên toà xử Cậu tôi mà anh đã ngồi phía trước ngang tài xế. Cậu tôi được toà xử "trắng án" và trở về thì đã mất một đứa con nuôi duy nhất, để lại một vợ trẻ và một con gái mới 2 tuổi. Người con dâu xin phép Cậu Mợ tôi được ẵm đứa cháu nội về ở với gia đình mẹ ruột tại dốc cầu Rạch Rắn, Cậu Mợ tôi thấy tình cảnh đáng thương của con dâu - một thiếu phụ trẻ nên đã bằng lòng. Hằng tuần chị Dung (vợ anh Hai On) đều đưa cháu nội gái là Bé Hai về thăm Cậu Mợ tôi ít nhất một lần nên tôi cũng quen dần với chị và cháu.

Nhà Cậu Mợ tôi ở kinh lách, đối diện với hông trường Hoa Kiều gần dốc cầu sắt đi về hướng Cao Lãnh. Tôi còn nhớ trường Hoa Kiều (Quang Minh?) cổng chánh đối mặt với trường Nữ Tiểu Học tỉnh lỵ nằm trên đường Trung Nữ Vương, hông trường là đường Nguyễn Tri Phương chạy dọc kinh lách nối dài với đường Bác sĩ Thịnh từ đầu cầu Cái Sơn trong cho đến ngã tư đường Quang Trung là đường từ cầu sắt hướng Vĩnh Long - còn gọi là Cầu Nhà

Thờ - chạy vào thị xã Sa Đéc. Chỗ ngã tư này có cát rạp chiếu bóng Thanh Long mà năm tôi học lớp Ba A thường được đi xem phim mỗi ngày thứ Năm hoặc Chủ Nhật. Thời đó, các lớp Tiểu học - học hai buổi sáng chiều vào các ngày thứ Hai, thứ Ba, thứ Tư, thứ Sáu. Hiệu trưởng trường Nam Tỉnh lý là Thầy Trần Bá Mậu; Hiệu trưởng trường Nữ Tỉnh lý là Bà Nữ, phu nhân của Thầy Mậu. Nghe nói gia đình Thầy Cô có phần hùn mở rạp Thanh Long nên đã dành mấy suất chiếu bóng cho học sinh cả hai trường Tiểu học đi xem vào ngày thứ Năm hoặc sáng Chủ nhật với giá thật rẻ: \$2 đồng một vé. Lúc đó, mỗi sáng Cậu tôi cho 5 cái để ăn xôi hoặc bắp hầm đi học. Rạp chiếu các phim vui như Tarzan, Charlot v.v... Thường thì trước khi chiếu phim chánh có chiếu phim hoạt hoạ "Gia Đình Anh Nam" và phim thời sự giới thiệu các cuộc kinh lý của Tổng Thống VNCH Ngô Đình Diệm.

Nhắc tới tên đường, tôi nhớ lại, tỉnh lý Sa Đéc có bề ngang rất hẹp gồm có 3 con đường chạy dài song song từ đông sang tây: Cặp mé sông lớn là *đường Phan Thanh Giản* (dân địa phương còn gọi là Đường Mé Sông) từ cầu Nhà Thờ qua cầu Cái Sơn ngoài, chạy chui qua cầu sắt từ tỉnh lý đi Cao Lãnh và chạy dài theo mé sông vào hướng Tân Dương gặp cầu Nàng Hai thì hết tên đường. Trên đường Phan Thanh Giản có nhà của hai người bạn thân cùng lớp với tôi, đoạn gần chỗ nối với *đường Hoàng Diệu* có tiệm trà Thái Thành hiệu Con Cò là

nhà của bạn tôi trên Hoạch; trong khu vực chợ nhóm có tiệm vàng của gia đình bạn tôi tên Văn. Bơi chơi thân nhau nên chúng tôi thường tới lui và ba má của hai bạn xem tôi như con cháu trong nhà. *Đường* giữa mang tên **Tổng Phước Hoà** chạy dài trung tâm tỉnh lỵ có rất nhiều nhà buôn, có nhà in Phú Toàn, rạp hát Điện Ảnh mà các đoàn cải lương thời đó như **Thúy Nga** (tôi được xem vở tuồng Khi Hoa Anh Đào Nở, Đợi Anh Mùa Lá Rụng, Chiều Đông Gió Lạnh Về v.v..), **Nam Phong** của Giáo Út (tôi được xem tuồng Ngọc Dung Công Hồ, Bạch Viên Tôn Các...), **Hoa Sen** của Bảy Cao... thường đến hát tại rạp này. Đường cũng chạy qua cầu Cái Sơn giữa. Con *đường* chạy dọc hai bờ rạch Cái Sơn tôi chỉ nhớ phía bờ tây mang tên **Thủ Khoa Huân**, trên đường này gần đầu cầu Cái Sơn giữa có một tiệm bán sách lớn (tôi lại quên tên), bên trong một chút có tiệm Thủy Tiên làm hình chân dung nổi rất đẹp, đối diện tiệm Thủy Tiên có quán bán cơm thố nổi tiếng. Đường phía trong như tôi vừa kể, đoạn hướng đông vào bên trong là *đường* **Bác sĩ Thịnh** nối dài với *đường* **Nguyễn Tri Phương** (chỗ cầu Cái Sơn trong) và đường Nguyễn Tri Phương chạy dài tới *đường* **Nguyễn Du**. Con đường này đi sâu nữa là vào vùng quê Nàng Hai mà nhà bạn học cùng lớp với tôi là Thiều Đức Hộ ở tận trong đó. Những con đường cắt ngang 3 con đường dài kể trên, tôi không nhớ hết, chỉ nhớ ngoài *đường* **Thủ Khoa Huân** vừa kể còn có hăng làm nước đá, song song có *đường* **Hoàng Diệu** nối từ *đường* **Nguyễn Tri Phương** qua *Tổng*

Phước Hoà, đầu đường chỗ cây đa lớn có nhà đèn, khoảng giữa có đình thần mà mỗi năm đều có cúng thần rất long trọng, có giết trâu để tế lễ và có rước đoàn hát bộ trình diễn tuồng tích cổ rất đông người xem. Đường **Trung Nữ Vương** nối từ *Nguyễn Tri Phương* băng qua *Tổng Phước Hoà* xuống tới mé sông đường *Phan Thanh Giản*. Bên trên phía tay phải là trường Nữ Tiểu Học tỉnh ly, phía tay trái là trường **Hoa Kiều**. Góc ngã ba Trung Nữ Vương - Phan Thanh Giản có nhà thuốc tây Nguyễn Viết Ngươn mà mỗi năm vào dịp Tết Nguyên Đán đều có mua một cây mai rất lớn nhiều bông thật đẹp đặt giữa phòng khách sang trọng. Đường nối từ Nguyễn Tri Phương cắt ngang *Tổng Phước Hoà* xuống tới mé sông Phan Thanh Giản tôi lại không nhớ tên, là đường mặt tiền của trường Nam Tỉnh Ly. Phía sau trường nam là khu đất trống rất rộng, chúng tôi thường chạy giỡn trên sân cỏ này, và cũng là nơi mà các xe bán bánh mì, xôi, bắp, cà rem, nước đá đậu để đón giờ ra chơi. Con đường nằm phía sau trường cách khoảng sân cỏ trống đó là *đường Nguyễn Du*...

Bên kia cầu sắt hướng đi Cao Lãnh, phía tay phải là khu vực Toà Hành Chánh tỉnh. Theo đường đi Cao Lãnh một khoảng sẽ gặp *đường Nguyễn Trãi* mà nhà thầy Dương Văn Hanh ở trên con đường này. Đường đi thẳng xuống gặp đường dọc mé sông Sa Đéc mà tôi cũng quên tên. Nguyên khu vực này là khu dân cư đông đúc cũng có chợ nhóm và nhiều sạp bán tạp hoá; có mấy đường ngang dọc nhưng tôi không thể nhớ hết được. Tôi biết khu này có nhà

của thầy Hiệu Trưởng Trần Bá Mậu có con gái tên Loan học cùng cỡ với tôi, và nhà thầy Lãnh, Thanh Tra Tiểu học. Năm tôi học Đề Nhị B1 trường Phan Thanh Giản Cần Thơ vào dịp Tết được đề cử dẫn đoàn bán giai phẩm Xuân PTG tại trường Hoàng Diệu thì đoàn bán báo của trường Hoàng Diệu "tháp tùng" đi cùng xe với đoàn chúng tôi về Cần Thơ có hai chị Loan và Jacqueline. Chúng tôi hỏi thăm nhau nhắc lại chuyện cũ mới biết chị Loan đúng là con thầy Hiệu trưởng Trần Bá Mậu, trong khi chị Jacqueline giới thiệu nhà chị ở bên trái dốc cầu sắt và con của thầy Thanh tra tiểu học..., cả ba chúng tôi mừng vui khôn tả cho lần hạnh ngộ này. Cũng trong lần đi bán báo Xuân này, tôi có ghé gia đình bạn Trần Thế Hưng và được biết em gái của bạn từ nhỏ không biết đi xe (dù xe đạp hay xe hơi cũng bị chóng mặt) nhưng năm đó, bạn nói đã nghỉ học và đã có chồng... Cô ấy đi máy bay theo chồng về Nhứt mắt dạng!

Phía Cầu Nhà Thờ, qua dốc cầu bên trái là Nhà Thờ Chánh Toà, cả khu vực cư dân quanh đây đều ở trong họ đạo. Hằng năm Lễ Giáng Sinh cử hành rất trang nghiêm, đông đảo con chiên và người ngoại đạo tham dự. Đi thẳng sẽ về Nha Môn, Cái Tàu Hạ, Bắc Mỹ Thuận, Vĩnh Long... Khoảng đường về hướng Nha Môn, cách cầu Sa Đéc khoảng gần 3 cây số phía tay phải có một nghĩa trang, nơi đây đã chôn một đứa bạn học cùng lớp Nhị D với tôi tên Phan Hoàng Linh. Bạn học rất giỏi, nghe nói năm Đề Tứ vừa thi xong Trung Học chưa công bố

kết quả (bạn đậu Ưu toàn quốc) bạn bị bệnh sung màng óc và đã qua đời, tôi có nghe kể lại cái chết thật thương tâm của bạn. Đầu Cầu Nhà Thờ bên này là đường Quang Trung gặp rạp Thanh Long, nếu đi thẳng sẽ ráp với đường từ dốc cầu sắt thay vì lên cầu đi về hướng Cao Lãnh, chạy ngược về hướng Lai Vung. Chỗ ngã ba này trên cánh đồng trống có cất trường Trung Học công lập Hoàng Diệu phía tay trái, mà gia đình bạn thân của tôi Trần Thế Hưng và em gái bạn là Trần Thanh Yến trước kia ở Tân Qui Tây, đã dời về cất nhà đối diện với trường học phía phải bên kia đường vì ba của bạn dạy trường này. Năm tôi ghé thăm thì mẹ của bạn Hưng đã qua đời, ba của bạn đau yếu phải nghỉ dạy học ở nhà.

Nhà Cậu Mợ tôi bên kia kinh lập nằm đối diện với hông trường Hoa Kiều - một căn nhà lợp ngói kỳ cựu nhứt ở khu vực này. Hàng rào trước nhà và bao quanh khu đất nhà Cậu tôi đã trồng cây bù ngọt làm hàng rào được cắt tia vén khéo. Mỗi tuần một lần Cậu tôi cắt đọt non và bó lại từng bó nhỏ, Mợ tôi khuya sớm đem ra chợ bán để kiếm thêm tiền chợ. Hàng ngày Mợ tôi đi xuống nhà người chị để phụ giúp công việc gia đình, chiều tối mới về. Ở nhà chỉ còn có tôi và Cậu mà thôi. Khi Má tôi đưa tôi sang Sa Đéc với tờ "giấy Thế Vi Khai Sanh", Cậu tôi dẫn tới trường Nam Tiểu Học Tỉnh Lý Sa Đéc, cách nhà vài trăm mét để xin cho tôi học. Nhân viên nhà trường hỏi tôi đã học lớp mấy, tôi chỉ biết là hồi còn ở quê, thầy dạy của tôi nói tôi học trình độ lớp Ba [xin mờ ngoặc để nói cho rõ: năm học 1956-1957,

thầy có giới thiệu 5 đứa học trò "giỏi" của lớp thầy dạy ra học lớp Ba tại trường Phong Điền [Hai, Điện, Nhi, Phẩm, Viện], nhưng 4 người bạn kia có điều kiện ra chợ ở trọ học, còn tôi thì không quen biết ai nên không đi được. Sang năm học 1957-1958 Ba Má tôi mới bàn phải gửi tôi sang ở với Cậu Mợ tôi để đi học, thì tôi nhớ là học lớp Ba nên khai như vậy và được đồng ý cho vô lớp Ba A. Như vậy, tôi đã nghỉ ở nhà một năm học, 4 người bạn đã lên lớp Nhi Phong Điền thì tôi mới vô lớp Ba Sa Đéc, trễ mất một năm, xin đóng ngoặc].

Sống ở miền quê với sông nước ruộng đồng, dù tuổi còn nhỏ nhưng tôi đã biết mò cua, bắt ốc, biết đặt trúm bắt lươn, đặt lò, bủa lưới, giăng câu... khi phải đi theo các bạn đồng trang lứa kiếm sống qua ngày. Sang sống ở thị thành Sa Đéc, mọi thứ đều lạ lẫm nhưng tôi nhanh chóng hoà nhập với cuộc sống mới, dù vẫn cùng Cậu Mợ tôi sống nghèo nhưng được nhiều điều mà nếu còn nơi quê nhà chưa chắc tôi đã có được. Được biết trước khi đưa tôi sang Sa Đéc, Ba Má tôi đã bán nhiều gạ lúa giống (đây là một hy sinh quá lớn lao của Ba Má dành cho tôi), mang tiền gửi cho Cậu Mợ tôi giữ để phụ lo cho tôi ăn học.

Tháng 9 năm 1957 tôi vào học lớp Ba A do thầy Cao Văn Châu (nhà ở khóm dốc cầu sắt) cấp mé sông đường Phan Thanh Giản giảng dạy. Thầy vóc người cao và ốm, tóc bạc trắng, dáng đạo mạo và trang nghiêm nhưng rất yêu thương học trò. Tựu trường vài tuần lễ thì thầy được nghỉ hưu, thầy Châu

Văn Giày dạy thế. Gần nửa năm học lại đổi thầy Dương Văn Hanh về dạy cho đến cuối năm học. Thầy Hanh dáng người gầy ốm, trán cao, mặt xương. Nghe nói thầy còn đang chữa bệnh lao (!). Thầy rất giỏi môn toán, đã soạn - xuất bản và tái bản nhiều lần bộ sách toán lớp Ba (3 tập: Hình Học, Số Học, Đo Lường) in tại nhà in Phú Toàn để cho các học sinh ham mê môn toán học thêm và tham dự cuộc thi Học Bổng (những năm đó, hằng năm có tổ chức cuộc thi để cấp học bổng cho học sinh giỏi môn toán). Bộ sách của Thầy có phương pháp dạy và học rất hay, tôi được Thầy cho một bộ lưu giữ mãi đến sau này mới mất do moi ăn lúc tôi đi ở tù cải tạo. Nhà thầy ở đường Nguyễn Trãi Sa Đéc, hằng tuần tôi đều đi bộ đến nhà Thầy để cộng số điểm. Tôi còn nhớ Thầy dặn đến nhà Thầy buổi trưa sau 12 giờ để nghe ban Cửu Long phát trên đài chương trình Cổ Nhạc, Thầy rất thích cải lương, thích nghe giọng ca Thành Công, Bạch Huệ, Chín Sớm, Sáu Thoàn... Thời đó rất ít người có radio nên nhà nào có radio vào mỗi tối thứ Bảy có phát tuồng cải lương thì ngoài sân rất đông người trong xóm đến bắc ghế ngồi nghe, tuồng cải lương Năm Cơm Chan Máu còn gọi là Giọt Lệ Trần Ai được phát ra trong thời gian này, (dĩ nhiên là chưa ai biết truyền hình là gì!).

Cuối năm lớp Ba A, thầy Xướng dạy lớp Nhì D xuống cả 4 lớp Ba (A, B, C, D) nói chuyện với giáo viên của lớp và có ý tìm chọn một số học sinh "giỏi" của lớp để sang năm học mới vào lớp Nhì D

của Thầy. Như vậy, theo tôi biết thì lớp Nhì D là lớp chọn lọc, học sinh "gạo cội" để nhà trường chuẩn bị cho năm Lớp Nhứt thi tuyển vào trường trung học Tổng Phước Hiệp Vĩnh Long (mãi đến đầu thập niên Sa Đéc mới cất trường công lập Hoàng Diệu tại địa điểm mà tôi có đề cập bên trên). Tôi đã được Thầy chọn là một trong số học sinh vào lớp Nhì D của Thầy (niên học 1958-1959).

Giữa năm học lớp Nhì D, vừa thi Đệ Nhất Bán Niên là sắp Tết Nguyên Đán... thì bất ngờ Má tôi từ quê Trường Long sang thăm Cậu Mợ và tôi. Gặp Má tôi mừng quá, nhớ nhà hơn lúc nào hết nên tôi đòi trở về quê. Má tôi cố thuyết phục tôi ở lại tiếp tục học, Cậu Mợ tôi cũng khuyên như vậy nhưng tôi "nặng nặc đòi về". Buộc lòng Cậu tôi phải dẫn tôi vào trường để xin cho tôi được chuyển trường về quê nhà, với lý do "Cậu Mợ tôi quá già yếu không đủ sức lo cho tôi học tiếp". Nghe vậy, Thầy Hiệu trưởng muốn nhận tôi làm con nuôi và về ở nhà thầy cùng học chung với chị Loan. Tôi không chịu. Thầy Lãnh, Thanh tra Tiểu học khi biết chuyện cũng muốn tôi về ở nhà Thầy để cùng học với các con của Thầy, tôi cũng từ chối. Hai Thầy cùng đề nghị, nếu tôi ngại ăn uống ở nhà Thầy thì cứ ăn cơm trong trường mà không phải đóng tiền (năm đó trường Nam Tiểu học có nấu cơm xã hội cho học sinh ở xa có thể đóng tiền ăn trưa, khỏi phải về nhà) tôi cũng không chịu. Vì trong lòng tôi nhất quyết đòi về quê. Cuối cùng thì tôi được toại nguyện. Thầy Bê, thư ký trường đã làm giấy Chứng Chỉ Học Lực để tôi mang

về nạp cho trường Phong Điền. Tôi nhớ rất rõ, trong đó có lời phê: HỌC LỰC: Giỏi; HÀNH KIỂM: Tốt. Bên dưới có chữ ký của Hiệu trưởng TRẦN BÁ MẬU và đóng dấu tròn của trường. Nhưng, có dấu gạch chéo và thêm chữ viết tay, có ký tên của Hiệu trưởng lần hai cùng con dấu tròn thứ hai. Lời xác nhận: *"Tôi xác nhận có xoá hai chữ (Giỏi và Tốt) và thêm vào bốn chữ (Rất Giỏi và Rất Tốt)*. Chính sự điều chỉnh lời phê này mà tôi gặp nhiều trở ngại khi về xin nhập học nửa năm Lớp Nhì tại trường Tiểu học Phong Điền sau Tết 1959 (nếu có điều kiện tôi sẽ kể tiếp đời học sinh gian truân của tôi tại trường Tiểu học Phong Điền).

Như vậy, tôi là một "công dân nhỏ" của quê hương Sa Đéc vừa tròn một năm rưỡi. Một năm rưỡi đối với một cậu bé đồng quê ra chốn thị thành sao mà đậm sâu nhiều kỷ niệm. Tôi đã quen thân với một số bạn tốt của Sa Đéc mà mãi sau này tôi vẫn không thể quên: Thiều Đức Hộ, Trần Thế Hưng, Trần Thanh Yển, Phan Hoàng Linh, Hoạch, Văn, chị Loan, chị Jacqueline... Ngay cả người bạn dù không học chung nhưng nhà cạnh bên nhà Cậu Mợ tôi là La Hối, người Hoa, đã giúp tôi rất nhiều. Bạn có xe đạp nên đã chở tôi đi chỗ này chỗ kia khi cần. Lại có chị Chín, con dì Ba (bà con với Mợ tôi) năm đó đã học lớp Đệ Nhị và chuẩn bị thi Tú Tài, đã chỉ vẽ cho tôi nhiều điều rất cần trong giao tế và học tập. Chị cũng chỉ tôi làm hoa giấy để bán vào dịp Tết (lúc đó hoa tươi rất ít). Nhờ chị mà tôi đã học được cách làm hoa giấy (vạn thọ, hoa cúc, hoa

hồng), cách hái lá bông sứ ngâm nước lâu ngày rồi chà rửa lấy lá còn nguyên gân nhuộm màu xanh kết vào chùm hoa giấy giả trông thật đẹp.

Chỉ có một năm rưỡi mà tôi đã tham dự được hai lần "dâng cô đèn" trên đường phố Sa Đéc với quà Tết Trung Thu cầm tay; hai lần được nhận quà Tết Nguyên Đán của trường Nam tiểu học dành cho một số học sinh nghèo hiếu học; một lần được đi đón Tổng Thống Ngô Đình Diệm. Lần đón này đối với tôi vô cùng lý thú và... nhớ đời. Số là, nhà trường tập trung học sinh có mặt tại sân trường đúng 5 giờ sáng, sau đó các Thầy hướng dẫn đi hàng đôi qua cầu sắt theo đường lên hướng Cao Lãnh. Các lớp đi đầu không biết tới khúc đường nào, nhưng lớp của chúng tôi dừng lại cách dốc cầu khoảng 800 thước. Học sinh đứng cả hai bên lề đường chờ Tổng Thống đi qua. Các Thầy, Cô đi tới đi lui khu vực lớp mình, nhắc đi nhắc lại phải nghiêm chỉnh và không làm ồn ào khi Tổng Thống duyệt qua, và nhớ hô lớn "Hoan hô Ngô Tổng Thống"... 7 giờ..., 8 giờ... 9 giờ... rồi gần 10 giờ mới có đoàn Mô tô cảnh sát chạy từ hướng Cao Lãnh xuống Sa Đéc, tu huyết thổi vang lên nhằm để ổn định lại hàng ngũ. Nhiều người mặc áo trắng quần tây đi tới đi lui dọc theo hai bên lề đường trông có vẻ lạnh lùng... Chúng tôi nô nức trong lòng, cố chờ xe Tổng Thống qua để tận mắt nhìn cho được vị nguyên thủ quốc gia mà mình chưa bao giờ có dịp gặp. Bỗng một xe cảnh sát hộ còi inh ỏi, tiếp theo tiếng những người mặc áo trắng quần tây đồng loạt hô "Nghiêm - Đăng sau... Quay".

Tất cả mọi người chúng tôi quay mặt ra sau, đưa lưng ra đường... "Hoan hô Ngô Tổng Thống", "Ngô Tổng Thống muôn năm"... vang dội sau đó, cho đến khi chiếc xe hộ tống sau cùng vượt qua mới nghe thêm đồng loạt tiếng hô "Nghỉ!". Hai hàng học sinh quay lại thì đoàn xe của Tổng Thống Ngô Đình Diệm đã vượt qua mất hút trên đường. Chúng tôi được các Thầy Cô hướng dẫn về sân trường điễm danh và giải tán. Lúc đó cũng gần 11 giờ trưa.

Chỉ có một năm rưỡi làm "công dân nhỏ" của quê hương Sa Đéc mà tôi đã biết được tính "hào phóng" của người dân nơi đây, bạn mua một chục trái cây ở Sa Đéc họ đếm tới 18 trái, trong khi Cần Thơ quê tôi một "chục đủ đầu" là 14 trái, một vài tỉnh khác là 12 trái, có nơi lên tới 16 trái mà thôi... Mãi đến sau này lớn lên tôi mới hiểu được ý nghĩa của câu nói "tiền nào của nấy", vì khi so lại "số đếm" của "một chục đủ đầu" với giá tiền bán thì không chênh lệch nhau bao nhiêu!. - quê hương Sa Đéc tôi đã biết được Vạn Mai Viên là nơi giải trí thật vui, có đủ trò chơi cho người lớn và trẻ em., có nơi câu cá dọc theo các mương là sở thích của tôi. Mỗi tháng hai lần (giữa tháng và cuối tháng âm lịch) Mợ tôi dẫn vào thắp nhang dự lễ đọc kinh sám hối tại Chùa Phật Học tại góc ngã tư dưới dốc cầu sắt gần nhà. Tôi đã đi đến các địa danh Nàng Hai, Tân Qui Đông, Tân Qui Tây, đi Nha Môn, đi xem lò làm gạch ngói Tân Xuân, theo bạn Hoạch đi vô vườn lài của ông chủ tiệm trà Thái Thành (hiệu Con Cò) để ngửi mùi hoa lài thơm ngát, hoa lài dùng để

urop trà. Tôi đã theo các bạn đi bộ vô xóm đạo ở bên kia Cầu Nhà Thờ đêm lễ Giáng Sinh... để thấy hầu như có nhiều nhà bày tiệc vui với món "thịt cày" thật đông người tham dự. Những chiều thứ bảy, anh Ba Chân (con Dì Ba) thường ch? tôi trên xe đạp chạy dọc theo đường đi Cao Lãnh, ra khỏi ngoại ô năm bảy cây số là gặp bờ sông lớn, bên kia là Mỹ Sung mấp mờ nhân ảnh, gió sông thổi vào nhẹ nhẹ, không khí thật dịu mát, trong lành. Thịnh thoảng ngày Chủ nhật chúng tôi rủ nhau vô nhà bạn Thiều Đức Hộ có sân rộng chơi những trò chơi trẻ thơ vui nhộn. Buổi trưa cả bảy tám đứa bạn phải vô nhà ăn một bữa cơm gia đình vui vẻ do Má của bạn Hộ nấu và buộc tất cả phải ăn. Ôi, hình ảnh thân yêu đó khó mà phai nhạt trong lòng đứa học trò xa quê như tôi.

Bây giờ nhớ lại... đã tròn 50 năm (*). Năm mươi năm của một đời người thoảng chốc trôi qua như giấc mộng. Nếu anh Nguyễn Cao Khải không nhắc tôi viết bài cho đặc san Phù Sa Sông Cửu Xuân 2008 của hội đồng hương Vĩnh Long - Vĩnh Bình - Sa Đéc thì... chưa chắc gì tôi có dịp kể lại những việc xa xưa, chấp vá đủ điều như vậy. Tôi biết chuyện kể của tôi nhạt nhẽo, nhưng với riêng mình, tôi cảm thấy có chút gì đầm thắm yêu thương. Xin cảm ơn quê hương Sa Đéc, nơi mà tôi đã có may mắn làm "công dân nhỏ" trong một năm rưỡi, với những kỷ niệm về Tình quê, tình Thầy, Tình bạn đậm đà đeo đẳng mãi cùng tôi trong gần trọn cuộc đời.

Nếu trong bài tôi có nêu sai điểm nào xin quý bạn (nhất là đồng hương Sa Đéc như anh Khải) vui lòng miễn chấp, tha thứ và sửa lại giùm, cảm ơn. Kỷ niệm thời ấu thơ của năm mươi năm trước đối với người quá tuổi 60 làm sao khi kể lại không có chỗ sai lầm, thiếu sót.

Houston, 29 tháng 11 năm 2007

() nếu tính tới năm nay 2021 thì đã 64 năm.*